



Enontekiön kunta
kirjaamo@enontekio.fi

Viite: Lausuntopyyntöne 14.5.2024

Luonnonsuojelulain 35 §:n mukainen lausunto Natura-arvioinnista, Kilpisjärven kaavat, Enontekiö

Enontekiön kunta on pyytänyt 14.5.2024 Lapin elinkeino, liikenne- ja ympäristökeskukselta (jäljempänä ELY-keskus) lausuntoa Natura-arvioinnista "Kilpisjärven osayleiskaava, Pohjois-Kilpisjärven asemakaava, Saanajoen asemakaava". Natura-arvioinnin mukana on toimitettu ko. vireillä olevat kaavakartat (liitteet 2-4). Natura-arviointiin sisältyy myös liite 5 "Toimenpidesuunnitelma vaikutusten lieventämiseksi", joka on päivätty 25.4.2024. Vaikutuksia Mallan ja Saanan luonnonsuojelualueen Natura-alueiden suojelun perusteena oleviin salassa pidettäviin lajeihin on tarkasteltu erillisessä liitteessä 1. Kunta on toimittanut 17.6.2024 vielä päivitetyn Natura-arvioinnin ELY-keskukseen. 17.4.2024 päivätyn Natura-arvioinnin on laatinut Sweco Finland Oy.

ELY-keskus on edellyttänyt em. kaavoista lausuessaan luonnonsuojelulain (1096/1996) 65§:n eli uuden luonnonsuojelulain (9/2023) 35§:n mukaista Natura-arvioinnin laatimista Mallan, Saanan luonnonsuojelualueen ja Tornionjoen ja Muonionjoen vesistöalueen Natura-alueiden osalta, jota tämä lausunto koskee. ELY-keskus on pyytänyt kiinnittämään huomiota erityisesti Kilpisjärven kaavojen aiheuttamiin yhteisvaikutuksiin Mallan ja Saanan luonnonsuojelualueen Natura-alueilla, joilla on todettu eräiden suojeluperusteena olevien luontotyyppien heikentymistä. Natura-alueiden nykytilanteesta ja mahdollisista lieventävistä toimenpiteistä pidettiin neuvottelu 19.6.2023. ELY-keskus edellytti tuolloin toimenpidesuunnitelman laatimista merkittävästi heikentävien vaikutusten lieventämiseksi.

Suunnitelman kuvaus Natura-arvioinnin mukaan

Natura-arviointi koskee Enontekiön Kilpisjärven osayleiskaavan toista ehdotusta sekä vireillä olevia Pohjois-Kilpisjärven ja Kilpisjärven Saanajoen asemakaavoja. Pohjois-Kilpisjärven asemakaavaan on laadittu Natura-arviointi jo aiemmin (Ramboll 2023), ja sitä on hyödynnetty tässä työssä.

Kilpisjärven osayleiskaavan tavoitteena on osoittaa alueen maankäyttö pitkälle tulevaisuuteen. Yleiskaavoitettava alue käsittää Kilpisjärven kyläalueen ja sen lähialueet Peerasta Jehkakselle. Alueen pinta-ala on noin 137 km². Pohjois-Kilpisjärven (n. 50 ha) ja Saanajoen (21 ha) asemakaava-alueet sisältyvät yleiskaava-alueeseen. Kilpisjärven kylä on kaava-alueen matkailullinen keskus, jonka suurin vetovoimatekijä on tunturimaisema ja tunturiluonto. Kilpisjärvellä on noin 170 vakituista asukasta. Kilpisjärven alueella on matkailuarvojen lisäksi merkittäviä ja ainutlaatuisia luontoarvoja, joiden suojelu

LAPELY/2454/2024

14.11.2024

on sovittava yhteen maankäyttösuunnitelmien kanssa. Viime vuosina Kilpisjärvellä on vierailut noin 40 000 kävijää (rekisteröity määrä). Yöpymisten määrä on kaksikertainen. Lähialueen Natura-alueet ovat suosittuja retkeilykohteita, joissa arviolta noin 15–20 prosenttia käy retkeilemässä. Mallan Natura-alueella rajapyykki on suosituin käyntikohde (n. 8000-10 000 kävijää). Saanalla suosituin kesäretkeilykohde on Saanan huippu (n. 30 000-45 000 kävijää), jonne vievä reitti sijaitsee Natura-alueen ulkopuolella. Kalottireitti kulkee Saanan lehtojensuojelualueen läpi (n. 1500-2000), jossa on kulutukselle erityisen herkkiä luontotyyppejä.

Vireillä olevat asemakaavat sekä voimassa olevan asemakaavan vielä toteutumaton rakennusoikeus yhdessä mahdollistavat pysyvän asukasmäärän kasvun noin 260 hengellä ja vuosittaisten kävijämäärien kasvun noin 23 000–25 000 hengellä. Vuosittainen kävijämäärä Kilpisjärvellä voi nousta nykyisistä noin 42 000 kävijästä 65 000–67 000 kävijään. Asukasmäärän kasvu Kilpisjärvellä on noin 150-prosenttinen ja kävijämäärän kasvu melkein 50-prosenttinen, jos kaikki kaavat toteutetaan täysimääräisesti. Kävijämäärien kasvua Natura-alueilla kaavojen mahdollistaman lisärakentamisen seurauksena on vaikea ennustaa. Karkean arvion mukaan nekin kasvavat noin 50 prosentilla kaikkien kaavojen toteutuessa täysimääräisesti.

Kilpisjärven osayleiskaavan alueella sijaitsee Natura-alue Saanan luonnonsuojelualue (FI1300102) sekä osittain Tornionjoen ja Muonionjoen vesistöjen Natura-alue (FI1300912). Mallan Natura-alue (FI1300102) rajautuu idässä kaava-alueeseen. Kilpisjärven lounaispuolella, Ruotsissa, sijaitsee Pältsan Natura-alue (SE0820620) 1,7 kilometriä kaava-alueen rajasta. Kaava-alueen itäpuolella, lähimmillään 3,2 kilometrin etäisyydellä, on Käsivarren erämaan Natura-alue (FI1300105).

Natura-arvioinnissa on arvioitu Kilpisjärven osayleiskaavan 2023 sekä Pohjois-Kilpisjärven ja Saanajoen asemakaavojen toteutumisen mahdollisia vaikutuksia Natura-alueille Saanan luonnonsuojelualue (FI1300112), Malla (FI1300102) sekä Tornionjoen ja Muonionjoen vesistöt (FI1300912). Vaikutukset Käsivarren erämaan (FI1300105) ja Pältsan (SE0820620) Natura-alueille on myös huomioitu, mutta kevyemmin. Natura-arvioinnissa arvioidaan kaavojen yhteisvaikutukset Natura-alueille sekä esitetään toimenpide-ehdotuksia heikentävien vaikutusten lieventämiseksi.

Tiedot Mallan Natura-alueesta (FI1300102, SAC)

Malla kuuluu Natura 2000 -verkostoon luontodirektiivin mukaisena erityisten suojelutoimien alueena (SAC-alue). Natura-alueen pinta-ala on 3089 ha ja se on kokonaan valtion omistuksessa.

Natura-tietolomakkeella mainitaan alueen suojeluperusteena yhteensä 18 luontodirektiivin liitteen I luontotyyppiä ja kahdeksan liitteen II lajia. Koska Natura-tietolomakkeiden päivitysväli on pitkä, eivät ne aina ole ajan tasalla. Tietolomakkeella mainittujen lisäksi Natura-alueella esiintyy luontodirektiivin liitteen 1 luontotyypeistä Aapasuot (7310), joita Metsähallituksen maastoinventointien perusteella on 44 hehtaaria. Nämä luontotyypit saatetaan lisätä Natura-alueen suojeluperusteeksi myöhemmin, jolloin heikentämiskielto ulottuu koskemaan myös aapasoiia.

LAPELY/2454/2024

14.11.2024

Natura-arviointien tilan arvioinnissa (Metsähallitus 2020) luontotyyppien tunturikankaat, tunturipajukot, huurresammallähteet, letot, tunturikoivikot ja lehdot osalta luontotyyppin edustavuus ja/tai suojelu (luonnontilaisuus) on laskettu erinomaisesta hyvään maastohavaintojen perusteella.

Natura-alueen suojelutavoitteena on alueen merkityksen säilyttäminen Natura-tietolomakkeella mainituille suojeluperusteille. Lisäksi alueen suojelussa ja hoidossa painotetaan luonnon omien prosessien mukaisen kehityksen turvaamista, alueen käytön ohjaamista sekä ennallistamis- ja hoitotoimenpiteitä.

Malla on perustettu luonnonsuojelulain nojalla luonnonpuistoksi. Luonnonpuiston ensisijainen tehtävä on palvella tieteellistä tutkimusta ja luonnonsuojelua.

Tiedot Saanan luonnonsuojelualueen Natura-alueesta (FI1300112, SAC)

Saanan luonnonsuojelualue kuuluu Natura 2000 -verkostoon luontodirektiivin mukaisena erityisten suojelutoimien alueena (SAC-alue). Natura-alue on kooltaan 240 hehtaaria ja alue on kokonaan valtion omistuksessa.

Alueen suojeluperusteena on yhteensä 11 luontodirektiivin liitteen I luontotyyppiä ja kuusi liitteen II lajia. Koska Natura-tietolomakkeiden päivitysväli on pitkä, eivät ne aina ole ajan tasalla. Tietolomakkeella mainittujen lisäksi Natura-alueella esiintyy luontodirektiivin liitteen 1 luontotyypeistä letot (7230), jota Metsähallituksen maastoinventointien perusteella on vajaa 9 hehtaaria. Nämä luontotyypit saatetaan lisätä Natura-alueen suojeluperusteeksi myöhemmin, jolloin heikentämiskielto ulottuu koskemaan myös lettoja.

Natura-alueen tilan arvioinnissa (Metsähallitus 2020) luontotyyppien tunturikankaat, tunturipajukot, lähteet ja lähdesuot, tuntureiden vyörysoirakot ja -lohkareikot, tunturikoivikot osalta luontotyyppin edustavuus ja/tai suojelu (luonnontilaisuus) on laskettu erinomaisesta hyvään maastossa tehtyjen havaintojen perusteella. Luontotyyppin lehdot osalta edustavuus on laskettu merkittävään.

Natura-alueen suojelutavoitteena on alueen merkityksen säilyttäminen Natura-tietolomakkeella mainituille suojeluperusteille. Lisäksi alueen suojelussa ja hoidossa painotetaan luonnon omien prosessien mukaisen kehityksen turvaamista, alueen käytön ohjaamista sekä ennallistamis- ja hoitotoimenpiteitä.

Natura-alue muodostuu Saanan luonnonsuojelualueesta (ESA), joka on perustettu luonnonsuojelulain mukaiseksi erityiseksi suojelualueeksi ja Saanan lehdoista (LHA), joka on perustettu luonnonsuojelulain mukaiseksi lehtojensuojelualueeksi.

Tiedot Tornionjoen ja Muonionjoen vesistöt Natura-alueesta (FI1300912, SAC)

LAPELY/2454/2024

14.11.2024

Tornionjoen ja Muonionjoen vesistöt kuuluu Natura 2000 -verkostoon luontodirektiivin mukaisena erityisten suojelutoimien alueena (SAC-alue). Natura-alueen pinta-ala on 31 524 ha ja jokireitin pituus Kilpisjärveltä Perämerelle on yhteensä noin 500 km.

Alueen suojeluperusteena ovat luontodirektiivin liitteen II luontotyypeistä Luonnontilaiset jokireitit (3210), Tunturijoet ja purot (3220) sekä Pikkujoet ja purot (3260). Luontodirektiivin liitteen I lajeista suojeluperusteena on saukko, joka on luokiteltu Suomessa elinvoimaiseksi (LC).

Natura-alueen suojelutavoitteena on alueen merkityksen säilyttäminen Natura-tietolomakkeella mainituille suojeluperusteille. Lisäksi alueen suojelussa ja hoidossa painotetaan luonnon omien prosessien mukaisen kehityksen turvaamista, alueen käytön ohjaamista sekä ennallistamis- ja hoitotoimenpiteitä.

Suojelu toteutetaan Suomen ja Ruotsin välisen rajasopimuksen sekä vesilain, koskiensuojelulain ja ympäristönsuojelulain keinoin. Vesistö on suojeltu myös vesipuitedirektiivin nojalla.

Natura-arvioinnin aineisto ja lähtökohdat

Käytetyt aineistot

Natura-arviointi perustuu olemassa olevaan tietoon eikä sen yhteydessä ole tehty maastoselvityksiä Natura-alueella.

Natura-arvioinnin aineistoina mainitaan Natura-tietolomakkeet, NATA-raportit (Metsähallitus 2020), valtion suojelualueiden biotooppikuviot sekä erikseen Metsähallitukselta tilattu biotooppiaineisto alueelta, josta ei ole avointa biotooppidataa. Lajeja koskien käytössä oli Suomen Lajitietokeskuksen laji.fi-tietokannan tiedot huomionarvoisista lajeista (tilattu 4.5.2023 ja 7.7.2023 sekä pahtahiettaorvokin osalta vielä 3.6.2024). Vaikutuksia Mallan ja Saanan luonnonsuojelualueen Natura-alueiden suojelun perusteena oleviin salassa pidettäviin lajeihin on tarkasteltu erillisessä salassa pidettävässä liitteessä.

Lisäksi aineistona on ollut kaavoja varten laaditut luontoselvitykset, Pohjois-Kilpisjärven asemakaavaan laadittu Natura-arviointi (Ramboll 2023), Maanmittauslaitoksen avoimet kartta- ja ortokuva-aineistot sekä reitistöjä koskien Metsähallituksen retkeilyyn liittyvät kartat internet-sivustolla retkikartta.fi.

Vaikutusmekanismit ja vaikutusalueet

Kaavoissa ei esitetä rakentamista Natura-alueille, joten suoria vaikutuksia ei kohdistu Natura-alueille.

Kaava-alueen välittömässä läheisyydessä on Natura-alueet Mallan luonnonpuisto, johon suuri osa kävijöistä suuntaa retkensä, ja Saanan luonnonsuojelualueen Natura-alue. Jälkimmäisellä kulkeva retkeilyreitti on osa Kalottireittiä ja talvella hiihtoreitti. Suurimmat kävijäjoukot retkeilevät Saanan alueen muilla reiteillä. Retkeilyn näkyvimmat vaikutukset luontotyyppeihin ovat

LAPELY/2454/2024

14.11.2024

maaperän ja kasvillisuuden kulumisen erityisesti reittien ja taukopaikkojen läheisyydessä. Linnustolle ja muulle eläimistölle voi aiheutua häiriötä liikkumisen lisääntyessä, ja silloin vaikutusalue voi olla laaja. Kulkijat voivat myös tuoda mukanaan alueelle kuulumattomia lajeja. Puutteet jätehuollossa edistävät mahdollisesti kulttuuriseuralaiseläinlajien menestymistä.

Polkujen runsas käyttö voi aiheuttaa eroosiota, mikä johtaa helposti polkujen leviämiseen. Pitkospuiden huono kunto voi aiheuttaa kulumista maastossa, jos kävijä etsii toista reittiä kulumiselle herkan kostean kohteen yli tai ohi. Taukopaikoilla ja näköalapaikoilla kulutusvaikutukset voivat ulottua laajemmalle alueelle kuin poluilla. Reiteiltä poikkeavien käyttäjien aiheuttamat luontovaikutukset riippuvat käyttäjien määrästä ja luontotyyppistä sekä lajistosta, mihin ne kohdistuvat.

Pohjois-Kilpisjärven ja Saanajoen asemakaava-alueet sekä Saanan luonnonsuojelualueen ja Mallan Natura-alueet ovat osana Käsivarren paliskunnan laajaa porojen kesälaidunnusalueita. Vasotus- ja talvilaidunnusalueet sijaitsevat Kilpisjärven kylän etelä-kaakkoispuolella ja varsinainen syysalue kylän itäpuolella (Näkkäläjärvi 2021). Pohjois-Kilpisjärven Natura-arvioinnin mukaan porot laiduntavat Kilpisjärvellä juhannuksen tienoilta elokuulle asti. Ne laiduntavat tunturikoivikoissa ja nousevat esimerkiksi kuumalla säällä ylemmäs tunturiin. Kasvat turistimäärät ajavat jo nykyisellään ihmishäiriöstä stressaantuneita poroja Saanan rinteiden koivikoista kohti tuntureita ja Norjan raja-aitaa. Kilpisjärven ympäristössä laiduntavien porojen laidunnuskierto voi infrastruktuurin ja laidunalueiden menetyksen sekä häiriövaikutusten myötä muuttua siten, että porot joutuvat liikkehtimään eri tavalla. Lisääntyvän retkeilyn aiheuttama laidunkieppon muutos voi altistaa Natura-alueita suuremmalle porojen tallaukselle ja kulutukselle. Se voi myös vähentää laidunnusta Natura-alueilla. Porojen mahdollinen muuttunut liikkuminen ja mihin se kohdistuu, on vaikea arvioida. (Näkkäläjärvi 2021)

Natura-alue Tornionjoen ja Muonionjoen vesistöt on osittain kaava-alueella. Asutuksen kasvu ja matkailun lisääntyminen lisää alueella syntyvää jäteveden määrää ja voi johtaa kasvavaan vesistöjen kuormitukseen. Vaikutus on luonteeltaan pysyvä. Tilapäistä vaikutusta voi aiheutua esimerkiksi jätevesijärjestelmän vahinkotilanteesta.

Saanan rinteelle ja Kilpisjärvelle (Tornionjoen-Muonionjoen vesistöjen Natura-alue) voi kohdistua rakennusaikaisia pölyämis- ja työkoneiden pakokaasu- ja meluvaikutuksia. Rakennusalueelta voi valua kiintoainetta veteen esimerkiksi runsaiden sateiden seurauksena ja päätyä Kilpisjärveen.

Epävarmuustekijät

Vaikutusten arvioinnissa suojelun perusteena oleviin luontotyyppisiin sisältyy epävarmuutta. Suuri osa luontotyyppitiedosta on kerätty ilmakuvatulkinalla, mikä aiheuttaa epätarkkuutta luontotyyppisiin, niiden pinta-alatietoihin ja edustavuustietoihin.

Epävarmuutta arviointiin aiheuttaa myös se, että kaavan mahdollisesti aiheuttamien epäsuorien vaikutusten ennakointi on vaikeaa. Kaavat

LAPELY/2454/2024

14.11.2024

mahdollistavat lisärakentamisen, jolloin vakinaisesti asuvien ja yöpyjien, ja sitä kautta kävijöiden määrä Kilpisjärvellä ja sitä kautta Natura-alueilla, voi kasvaa. Kuitenkin kaavarakentamisesta johtuvaa kävijämäärän kasvua ja käyttöpaineen suuntausta on vaikea ennustaa.

Natura-alueella on virallisia retkeily- ja ulkoilureittejä ja suurin osa alueella liikkujista kulkee todennäköisesti merkityillä reiteillä. Jokaisenoikeuksien mukaisesti alueilla voi liikkua myös reittien ulkopuolella, ja alueilla, joilla on liikkumisrajoituksia, voi esiintyä luvatonta oleskelua. Sen arvioiminen, mihin ja kuinka voimakkaasti kulutus kohdistuu, muodostuuko uusia oikopolkuja paikasta toiseen, ohjautuuko kulku tiettyihin kohteisiin tai esimerkiksi eroosioherkille rinteille tai lajiston kannalta tärkeille paikoille, on ennakkoon vaikeaa.

Taloudelliset seikat vaikuttavat suoraan polkuverkoston ja palvelujen ylläpitoon, ja esimerkiksi puuttuvat tai huonokuntoiset pitkospuut herkillä alueilla johtaa usein polun leventymiseen tai uusien polkujen syntyyn.

Tiivistelmä Natura-arvioinnissa todetuista vaikutuksista Mallan Natura-alueen suojeluperusteisiin

Mallan Natura-alue rajautuu osayleiskaavan itäpuolelle. Kaavoilla ei osoiteta rakentamista Natura-alueelle. Mallan luonnonpuistossa liikkuminen on järjestyssäännöllä tiukasti säädeltyä.

Luontodirektiivin liitteen I luontotyypit

Kaavojen toteutumisesta ei todennäköisesti aiheudu merkittäviä vaikutuksia luontotyyppeihin karut kirkasvetiset järvet, Fennoskandian luonnontilaiset jokireitit, tunturipajukot, karut tunturiniityt, kosteat suurruohoniityt, vaihettumissuot ja rantasuot, tuntureiden vyörysoaikot, silikaattikalliot ja puustoiset suot. Luontotyypit ovat laaja-alaiset alueella ja niillä on pieni vaikutusala tai niillä ei ole esiintymiä retkeilypolun lähellä. Mallalla saa kulkea ainoastaan merkityillä poluilla, ja voidaan olettaa, että useimmat kulkijat myös pysyvät polun läheisyydessä.

Luontotyypit tunturijoet ja purot, lähteet ja lähdesuot, huurresammallähteet, letot, tuntureiden rehevät puronvarsisuot ja kalkkikalliot ovat alttiita vaikutuksille, mutta vaikutukset eivät ole todennäköisesti merkittäviä. Luontotyypit ovat herkkiä kulumiselle, ne ovat pienialaisia ja niillä on arvokas ja harvinainen lajisto.

Luontotyypit tunturikankaat, tunturikoivikot ja lehdot esiintyvät laaja-alaisesti mutta myös vaikutusalue on suuri. Lisäksi ne ovat epäsuotuisassa tilassa, ja lisäheikentyminen on kävijämäärien kasvun takia todennäköistä. Vaikutukset näille luontotyypeille arvioidaan merkittäviksi. Lievennystoimenpiteillä on kuitenkin mahdollista vähentää riskiä, että merkittäviä vaikutuksia syntyy.

Luontodirektiivin liitteen II lajit

LAPELY/2454/2024

14.11.2024

Kaavalla ei arvioida olevan merkittävää heikentävää vaikutusta alueella esiintyvien luontodirektiivin liitteen II lajeihin tundrasara, lapinleinikki, pahtahietavokki, pohjankellosammal ja lapinpahtasammal.

Lajeista naaliin ja ahmaan voi syntyä kohtalaisia kielteisiä vaikutuksia lisääntyneen liikkumisen johdosta. Lajit ovat erittäin arkoja ja herkkiä häiriölle, mutta Mallan liikkumisrajoitukset vähentävät häiriön riskiä. Häiriön lisäksi ongelmana naalin kohdalla on ihmisen roskaaminen Natura-alueen sisällä ja sen ulkopuolella, joka vaikuttaa myönteisesti naalia syrjäyttävän punaketun selviämismahdollisuuksiin. Kilpisjärven kylä ylläpitää jo nykyisellään vahvaa kettukantaa (Ramboll 2023). Naalin suojelemiseksi tehdään jo toimia, kuten lisäruokintaa ja punaketun metsästystä. Naaliin ja ahmaan ei arvioida syntyvän merkittäviä kielteisiä vaikutuksia, kun nämä toimet jatkuvat ja arvioinnissa esitetyt lievennystoimenpiteet otetaan huomioon.

Alueella elää useita erittäin harvinaisia pahdoilla tai vyörylouhikoissa esiintyviä uhanalaisia kasvilajeja, mutta retkipolun varressa ei ole tunnettuja esiintymiä. Riski joutua tallatuksi katsotaan hyvin pieneksi eikä merkittävää vaikutusta arvioida muodostuvan.

Tiivistelmä Natura-arvioinnissa todetuista vaikutuksista Saanan luonnonsuojelualueen Natura-alueen suojeluperusteisiin

Saanan luonnonsuojelualueen Natura-alue sijoittuu kokonaan osayleiskaava-alueen sisälle. Pohjois-Kilpisjärven asemakaava-alue sijoittuu Natura-alueen välittömään läheisyyteen. Osayleiskaavassa tai Pohjois-Kilpisjärven asemakaavassa ei ole osoitettu toimenpiteitä Natura-alueelle.

Luontodirektiivin liitteen I luontotyypit

Saanan Natura-alueen lävitse kulkeva retkeilyreitti sijoittuu pääasiassa luontotyypeihin tunturikoivikot ja lehdot. Reitti kulkee luontotyyppin letot lävitse suhteellisen pitkän matkan. Luontotyypeistä huurresammallahteet, lähteet ja lähdesuot ja tuntureiden rehevät puronvarsisuot esiintyvät pieninä kuvioina reitin läheisyydessä.

Merkittäviä heikentäviä vaikutuksia arvioidaan kohdistuvan luontotyypeihin lähteet ja lähdesuot, huurresammallahteet sekä tuntureiden rehevät puronvarsisuot. Kyseiset luontotyypit ovat erittäin herkkiä kulumiselle. Ne ovat lisäksi pienialaisia Natura-alueella. Esiintymiä on retkeilyreitillä ja sen lähellä, jossa kulumisen riski on suuri.

Luontotyyppiin tunturikoivikot ja lehdot voi syntyä vaikutusta kaavoista. Retkeilyreitti kulkee osin luontotyyppin tunturikoivikot läpi. Myös muu virkistystoiminta, kuten marjastus voi kohdistua siihen, sillä luontotyyppi sijaitsee lähellä rakentamiseen suunniteltuja alueita. Luontotyyppi lehdot on herkkä kulumiselle. Retkeilyreitti kulkee suurimmalta osin luontotyyppin läpi lehtojensuojelualueella, joten mahdollinen vaikutusala on suuri, mutta lehtojen kokonaispinta-ala on myös suuri.

Kaavojen toteutumisella ei ole vaikutuksia luontotyypeihin tunturikankaat, tunturipajukot, karut tunturiniityt, tuntureiden vyörysoirakot, kalkkikalliot ja

LAPELY/2454/2024

14.11.2024

silikaattikalliot. Luontotyyppiin tunturipajukot ei voida arvioida vaikutuksia, sillä sen esiintymisestä alueella ei ole tietoa. Luontotyytit, joihin kaavan ei arvioida olevan kielteistä vaikutusta, sijaitsevat liikkumisrajoitetulla alueella, kauempana retkeilyreiteiltä ja usein vaikeakulkuisessa maastossa Saanan ylärinteellä. Saanan huipulle pyrkivät retkeilijät käyttävät pääsääntöisesti virallisia Natura-alueen pohjoispuolisia reittejä.

Luontodirektiivin liitteen II lajit

Kaavoista ei arvioida syntyvän merkittäviä kielteisiä vaikutuksia Saanan Natura-alueen suojeluperustelajeille. Direktiivilajille pahtahiettaorvokki, jonka tärkeä esiintymäalue sijaitsee lähellä Pohjois-Kilpisjärven asemakaava-aluetta, voi satunnaistekijöiden seurauksena syntyä heikennystä. Pienikin heikennys voi olla merkittävä, koska se kohdistuu suureen osaan koko maan populaatiosta. Esiintymien ollessa alueella, jolla on liikkumisrajoitus, ei arvioida vaikutuksen olevan merkittävä, jos lievennyskeinot otetaan huomioon.

Tiivistelmä Natura-arvioinnissa todetuista vaikutuksista Tornionjoen ja Muonionjoen vesistön Natura-alueen suojeluperusteisiin

Pohjois-Kilpisjärven ja Saanajoen asemakaava-alueet rajautuvat Kilpisjärveen, joka on osa Natura-aluetta. Yleiskaava-alue kattaa suurimman osan Suomen puoleisesta osasta Kilpisjärveä. Yleiskaava-alueen sisällä on myös pieniä järviä sekä pieniä virtaavia vesiä, jotka kuuluvat Natura-alueeseen.

Yleiskaava-alueen osittain tai kokonaan sisällä olevat järvet Saanajärvi (Sánajávri) ja Čáhkáljávri kuuluvat luontotyyppiin Karut kirkasvetiset järvet, joka ei ole Natura-alueen suojeluperusteena. Näitä yhdistävät vesistöt kuuluvat luontotyyppiin Tunturijoet ja purot.

Jos Kilpisjärven vedenpuhdistus ja viemäristö mitoitetaan kasvavan kylän tarpeisiin asianmukaisella tavalla, kaavasta ei todennäköisesti aiheudu merkittävästi heikentäviä muutoksia Kilpisjärven laatuun ja sen eläimistöön eikä myöskään edelleen järven alapuolisille vesistöille. Onnettomuuksien ja vahinkojen (esim. jätevesipäästön) riski on kuitenkin olemassa ja kasvavan asutuksen myötä vaikutukset voivat olla suurempia, jos onnettomuus sattuu.

Luontodirektiivin liitteen I luontotyytit

Kaavoilla ei arvioida olevan merkittävästi heikentäviä vaikutuksia luontotyypeihin fennoskandian luonnontilaiset jokireitit, tunturijoet ja purot tai luontotyyppiin pikkujöet ja purot.

Luontodirektiivin liitteen II lajit

Kaavoilla ei arvioida olevan merkittävää heikentävää vaikutusta saukon elinympäristöön eikä vesistöissä elävään kalastoon, jota saukko käyttää ravintona.

Yhteisvaikutukset

LAPELY/2454/2024

14.11.2024

Natura-arvioinnissa on arvioitu Pohjois-Kilpisjärven ja Saanaojen asemakaavojen sekä Kilpisjärven osayleiskaavan yhteisvaikutuksia Natura-alueille. Yhteisvaikutuksissa on huomioitu myös voimassa olevan asemakaavan vielä toteutumaton rakennusoikeus. Vuosittainen kävijämäärä Kilpisjärvellä voi nousta nykyisestä noin 42 000 kävijästä 65 000–67 000 kävijään. Asukasmäärän kasvu olisi noin 150-prosenttinen ja kävijämäärän kasvu melkein 50-prosenttinen, jos kaikki kaavat toteutetaan täysmääräisesti. Karkean arvion mukaan kävijämäärät myös Natura-alueilla kasvaa noin 50 prosentilla kaikkien kaavojen toteutuessa täysmääräisesti.

Norjan puolella suunnitellaan Veltevannet-Galggo moottorikelkkareitin siirtämistä lähemmäksi Suomen rajaa (Joakim Stensrud Nilsen, sähköposti 21.6.2023). Suunnitelman ei arvioida lisäävän kelkkailijoiden määrää merkittävästi Natura-alueiden läheisyydessä eikä vaikuta merkittävästi heikentävästi alueisiin.

Poronhoito on vaikuttanut monen luontotyyppin tilaan. Sopiva laidunnus voi olla eduksi monille kasveille, esimerkiksi avoimilla paikoilla esiintyville lajeille (esim. Länsstyrelsen 2018). Kova laidunnuspaine sen sijaan kuluttaa monia luontotyyppejä ja estää koivikoiden palautumisen mittarituhojen jälkeen.

Metsähallituksen maastoinventoinneissa on havaittu muutoksia tunturikoivikoissa ja lehdoissa Mallan ja Saanan alueella. Muutokset näkyvät tunturikoivikkojen uusiutumiskyvyn heikentymisenä ja lehtojen heinittymisenä. Lisäksi jäkäläiset tunturikankaat ovat jo nyt voimakkaan porojen aiheuttaman kulumisvaikutuksen alaisena. Edustavuudeltaan erinomaisia tunturikoivikoita ei ole enää Mallalla lainkaan ja kolmasosa niistä on vaarassa muuttua sekundääripaljakaksi (Metsähallitus 2024). Porojen laidunnus on heikentänyt luontotyyppejä Natura-alueilla niin paljon, että kaikki lisäheikennys näille luontotyypeille on merkittävä.

Vaikutukset Natura-alueen koskemattomuuteen

Toimenpidesuunnitelman toimenpiteillä voidaan lieventää vaikutuksia niin, että merkittäviä haitallista vaikutuksia kaavoista ei edellä mainittujen Natura-alueiden suojeluperusteisiin eikä eheyteen aiheudu.

Lieventämistoimet

Natura-arvioinnin liitteenä 5 on erillinen toimenpidesuunnitelma, jossa on esitetty lieventäviä toimenpiteitä niiden luontotyyppien ja lajien osalta, joihin kohdistuu merkittävästi heikentäviä vaikutuksia. Suunnitelma pohjautuu Natura-alueiden hoito- ja käyttösuunnitelmiin, jotka ohjaavat Natura-alueiden hoitoa ja käyttöä. Ehdotukset perustuvat osittain Metsähallituksen tekemään suunnitelmaan (Inari Ylläsjärvi, 2023) joka on sisällytetty selvitykseen kokonaisuudessaan. Toimenpideohjelma on työstetty yhdessä Enontekiön kunnan ja Metsähallituksen kanssa. Suunnitelma on aikataulutettu ja vastuutahot esitetty.

LAPELY/2454/2024

14.11.2024

Lapin ELY-keskuksen lausunto Natura-arvioinnista

Arvioinnin toteutustapa

Suunnitelman kuvaus, käytetyt aineistot sekä vaikutusmekanismit ja -alueet

Natura-arvioinnissa on riittävällä tarkkuudella esitetty kaavat (liitteinä 2-4), rakentamisen volyymi ja muut maankäyttöä koskevat muutokset, jotta arvioinnin perusteella on mahdollista tietää mistä mahdolliset vaikutukset ympäristössä olevien Natura-alueiden suojeluperusteisiin voivat muodostua.

Käytetyt Metsähallituksen tuottamat lähtöaineistot ovat ajantasaisia, mutta pienialaisten luontotyyppien sijainti suhteessa reitteihin tai Natura-alueen läheisyydessä tapahtuvaan rakentamiseen jää epäselväksi toimenpidesuunnitelman liitekartan mittakaavan vuoksi.

Keskeiset vaikutusmekanismit on tunnistettu riittävällä tasolla sekä kaavan että yhteisvaikutusten osalta. Vaikutusalueita ei ole rajattu heikentyvän luontotyyppien pinta-alan tasolla, mikä on selkeä puute. Pinta-alatarkastelu olisi tuonut luotettavuutta etenkin pienialaisten ja herkästi eroosioituvien luontotyyppien arviointiin, joita retkeilyreittienkin läheisyydessä esiintyy. ELY-keskuksen näkemyksen mukaan arvioinnista saa kuitenkin riittävän käsityksen vaikutusalueista sekä ehkäisevien ja lieventävien toimien tarpeellisuudesta.

Vaikutusten arviointi Natura-alueiden suojelun perusteena oleviin luontotyyppisiin ja lajeihin on tehty asiantuntija-arviona. Vaikutuksia lajeittain on tarkasteltu perustuen tietoon niiden ominaispiirteistä ja elinympäristövaatimuksista. Suojeluperusteena olevien lajien osalta kartat lajien sijoittumisesta suhteessa reitteihin olisi helpottanut johtopäätösten seuraamista.

Natura-arvioinnissa on arvioitu vaikutusten merkittävyyttä sekä luontotyyppi- ja lajikohtaisesti että Natura-alueen eheyteen. Arvioinnin johtopäätökset ovat pääosin helposti seurattavissa mutta pinta-alatarkastelun puute tuo epävarmuutta etenkin Natura-alueilla pienialaisesti esiintyvien luontotyyppien arviointiin, joita retkeilyreittien läheisyydessä esiintyy.

Epävarmuustekijät

Arvioinnissa on tunnistettu epävarmuustekijät, jotka liittyvät reiteiltä poikkeavien retkeilijöiden toimintaan, porojen laidunkierroon muutoksiin, mittarituhojen palautumiseen ja Metsähallituksen resursseihin.

Kuten edellä on todettu, epävarmuutta jää siihen kuinka laajalle pinta-alalle virkistyskäytön vaikutukset ulottuvat sekä miten merkittäviä ovat pienialaisiin luontotyyppisiin, kuten Huurresammallahteisiin tai Lähteisiin ja lähdesoihin kohdistuvat vaikutukset.

Natura-arvioinnissa on aivan oikein tunnistettu, ettei toimenpideohjelmassa esitetyillä lievennystoimilla pystytä vaikuttamaan ilmaston muutoksen aiheuttamiin vaikutuksiin, mittarituhoihin tai porojen ylilaiduntamiseen.

LAPELY/2454/2024

14.11.2024

Vaikutusten merkittävyyden arviointitapa

Arviointi on tehty asiantuntija-arvioina. Merkittävyyttä on arvioitu asteikolla merkittävä – ei merkittävä luontotyyppi- ja lajikohtaisesti kunkin Natura-alueen osalta. Merkittävyyttä arvioitaessa on tarkasteltu vaikutuksen todennäköisyyttä sekä luontotyyppin herkkyyttä ja yleisyyttä Natura-alueella. Arvioinnissa on huomioitu myös Mallan ja Saanan eräiden luontotyyppien erityinen merkitys lajisuojelun näkökulmasta.

Lajien osalta on huomioitu herkkyys, harvalukuisuus ja sijainti suhteessa vaikutustyyppin aiheuttamaan häiriöön. Lajien esiintymispaikkojen esittäminen kartalla suhteessa arvioitaviin toimintoihin olisi avannut paremmin, miten johtopäätöksiin on päädytty.

Vaikutuksia on tarkasteltu pääsääntöisesti nykytilaan verrattuna. Merkittävyyden arvioinnissa on kuitenkin huomioitu ne luontotyypit, joiden tila on heikentynyt sen jälkeen, kun Malla ja Saanan luonnonsuojelualue on ehdotettu liitettäväksi Natura 2000 -verkostoon.

Arvio vaikutuksista Mallan Natura-alueen suojelutavoitteisiin

Luontodirektiivin liitteen I luontotyypit

ELY-keskus yhtyy Natura-arvioinnissa todettuun, että luontotyypeistä Tunturikankaat, Tunturikoivikot ja Lehdot ovat Natura-alueella epäsuotuisassa tilassa, ja lisäheikentyminen kävijämäärien kasvun vuoksi on todennäköistä. Virkistyskäytön vaikutukset näille luontotyypeille on arvioitu merkittäviksi, jota voidaan pitää oikeansuuntaisena. Ottaen kuitenkin huomioon virkistyskäytön kohdistumisen varsin pienelle alalle, on syytä muistaa, että ko. luontotyyppien tila on heikentynyt pitkään jatkuneen ylläpidon vuoksi, joka olisi voitu tuoda paremmin esille merkittävyyden arvioinnissa.

Luontotyyppien Tunturijoet ja purot, Lähteet ja lähdesuot, Huurresammallähteet, Letot, Tuntureiden rehevät purovarsisuot ja Kalkkikalliot osalta on arvioitu, etteivät vaikutukset ole todennäköisesti merkittäviä. ELY-keskus toteaa, että ko. luontotyypit ovat pienialaisia ja herkkiä kulumiselle. Ilman kvantitatiivista pinta-alavertailua on Natura-arvioinnin johtopäätösten seuraaminen haasteellista Mallan pienialaisten ja herkästi kulumien luontotyyppien osalta. Epävarmuutta jää luontotyyppin Huurresammallähteet osalta, jota esiintyy Natura-alueella vain 0,9 hehtaarin alalla. Toimenpidesuunnitelmassa on kuitenkin ko. luontotyyppi huomioitu, mitä ELY-keskus pitää erittäin tärkeänä.

Luontodirektiivin liitteen II lajit

ELY-keskus yhtyy arvioinnissa todettuun, ettei kaavoilla ja näistä aiheutuvalla virkistyskäyttöpaineella ole merkittävää heikentävää vaikutusta Mallan Natura-alueella suojeluperusteena oleviin lajeihin tundrasara, lapinleinikki, pahtahietavokki, pohjankellosammal ja lapinpahtasammal. Lajiesiintymät sijaitsevat etäällä reiteistä, ja Mallan alueella on liikkumisrajoitus.

LAPELY/2454/2024

14.11.2024

Kuten arvioinnissa on todettu, naalille ja ahmalle voi syntyä kohtalaisia kielteisiä vaikutuksia lisääntyneen liikkumisen vuoksi. Mallan liikkumisrajoitukset vähentävät kuitenkin häiriön todennäköisyyttä.

Arvio vaikutuksista Saanan luonnonsuojelualueen Natura-alueen suojelutavoitteisiin

Luontodirektiivin liitteen I luontotyytit

ELY-keskus on samaa mieltä siitä, että kasvavasta virkistyskäytöstä voi aiheutua merkittäviä heikentäviä vaikutuksia luontotyypeihin. Lähteet ja lähdesuot, Huurresammallähteet sekä Tuntureiden rehevät puronvarsisuot. Kulumisherät luontotyytit ovat pienialaisia ja niitä sijaitsee reitin varrella.

ELY-keskus katsoo, että myös luontotyyppien Tunturikoivikot ja Lehdot osalta yhteisvaikutukset porolaidunnuksen ja ilmastonmuutoksen kanssa voivat nousta Natura-alueella tulevaisuudessa merkittäväksi viitaten NATA-arvioinnin ja Ylä-Lapin kaukokartoitusprojektin tuloksiin.

Luontotyytin Letot oalta arvioinnista ei selviä kuinka suuri pinta-ala on jo heikentynyt retkeilyreitillä varrella, mikä aiheuttaa epävarmuutta vaikutusten merkittävyyden arviointiin. Letot eivät ole vielä suojeluperusteena Saanan luonnonsuojelualueen Natura-alueella.

Muiden luontotyyppien osalta arvioinnista saatua johtopäätöstä voidaan pitää oikeasuuntaisena.

Luontodirektiivin liitteen II lajit

Natura-arvioinnissa todetaan, että kaavoista ei arvioida syntyvän merkittäviä kielteisiä vaikutuksia Saanan Natura-alueen suojeluperusteena oleville lajeille. ELY-keskus yhtyy arvioon muilta osin, mutta toteaa, että pahtahiettaorvokin tilannetta täytyy seurata ja tarvittaessa rajoittaa laidunnusta ja virkistyskäyttöä lajin elinympäristöissä. Pienikin heikennys voi olla merkittävä paitsi Natura-alueen, myös koko maan populaatioiden näkökulmasta. Laji on huomioitu toimintasuunnitelmassa.

Arvio vaikutuksista Tornionjoen ja Muonionjoen vesistön Natura-alueen suojelutavoitteisiin

Luontodirektiivin liitteen I luontotyytit ja liitteen II lajit

Natura-arvioinnin mukaan suurin osa kävijöistä vierailee Kilpisjärvellä heinäkuussa, jolloin vuoteiden käyttöaste on ollut 53–72 prosenttia. Asukasmäärä voi kaavojen toteutumisen myötä kasvaa 150 prosentilla ja kävijämäärä 50 prosentilla. Asukasmäärän ja kävijämäärän lisääntyminen lisää myös Kilpisjärven jätevedenpuhdistamolle kohdistuvaa kuormitusta.

Kilpisjärven jätevesipuhdistamo aiheuttaa merkittävimmän pistekuormituksen Kōnkämäenon vesistössä, jonka pintavesien ekologinen tila on luokiteltu erinomaiseksi. Vesistöön aiheutuvien vaikutusten lieventämiseksi jätevesien hallittu käsittely on merkittävässä roolissa. Kilpisjärven jätevedenpuhdistamo

LAPELY/2454/2024

14.11.2024

on mitoitettu siten, että biologinen prosessi toimii optimaalisesti kevät- ja syyssesongin mukaisella kuormituksella. Prosessin hydraulinen ja kemiallinen kapasiteetti on mitoitettu maksimikuormituksen mukaan. Viimeisen kymmenen vuoden aikana puhdistamon keskimääräinen kuormitus on vastannut puhdistamon mitoituksen kevät- ja syyssesongin kuormitusta, jolla puhdistamon toiminnan pitäisi olla optimaalista. Puhdistamolla on kuitenkin ollut vaikeuksia saavuttaa puhdistusvaatimuksia erityisesti fosforin ja biologisen hapenkulutuksen vaatimusten osalta. Suurimmat haasteet liittyvät voimakkaisiin kuormitusvaihteluihin ja toukokuun vuotovesi aikaan ajoittuviin suuriin virtaamiin. Yksittäisten tarkkailukertojen suurimmat tulevan jäteveden kuormitukset ovat viimeisimmän kahden vuoden aikana osuneet kuormitteesta riippuen huhti-, touko- tai heinäkuulle ja pienimmät kuormitukset helmi-, touko-, heinä- ja joulukuulle.

Viimeisen kymmenen vuoden aikana puhdistamolta vesistöön johdetussa kuormituksessa on havaittavissa vuosikohtaisia vaihteluita eikä selkeää suuntausta ole nähtävillä. Viimeisten kolmen vuoden aikana (2021-2023) vesistöön johdettu kuormitus on kuitenkin ollut pääosin selvästi pienempää kuin kymmenen vuoden aikana keskimäärin. Viimeisen kymmenen vuoden aikana (2014-2023) ympäristöluvan mukaiset puhdistusvaatimukset on saavutettu täysimääräisesti vain kahtena vuotena. Puhdistamolta vesistöön johdettu keskimääräinen kuormitus vastasi vuonna 2023 asukasvastineluvuilla (BOD7 70 g/as·d, fosfori 4 g/as·d, typpi 15 g/as·d ja kiintoaine 105 g/as·d) laskien kokonaistypen osalta 333 hengen, orgaanisen aineen (BOD7) osalta 14 hengen ja kokonaisfosforin osalta 13 hengen ja kiintoaineen osalta 15 hengen puhdistamattomia jätevesiä.

Puhdistamolle tulevat vuosittaiset vuotovesimäärät ovat vaihdelleet huomattavasti vuosittain, ollen viimeisen kymmenen vuoden aikana suurimmillaan 36,9% ja pienimmillään alle prosentin puhdistamolla käsitellystä jätevesimäärästä. Vuotovesien määrän trendi viimeisen kymmenen vuoden tarkkailujaksolla ollut nouseva. ELY-keskus toteaa, että vuotovesien määrän vähentäminen viemäriverkoston suunnitelmallisella kunnossapidolla sekä erityisesti tulvaherkillä alueilla sijaitsevien kaivojen kansistojen korottamisella tai muilla vuotovesiä vähentävillä toimenpiteillä on olennainen osa puhdistamon optimaalisen toiminnan turvaamista ja puhdistamosta vesistöön aiheutuvan kuormituksen vähentämistä.

Viemäriverkostossa ei ole jätevedenpuhdistamon vuosiraporttien perusteella tapahtunut ylivuotoja vuoden 2014 jälkeen.

Kilpisjärven osayleiskaavan kaavaselostuksen mukaan (Sweco Finland Oy 28.6.2024) tulevaisuudessa kasvavien tulovirtaamien varalle puhdistamoalueelle on suunniteltu kaksiosainen tasausallas, jonka avulla pystytään johtamaan tulevaa jätevesivirtaamaa tasaisesti puhdistamolle. Tasausaltaan ja laadultaan parempien puhdistuskemikaalien myötä on puhdistamon toiminnalta odotettavissa lupamääräysten edellyttämiä puhdistustuloksia. Osayleiskaavassa esitettyjen toimintojen toteutumisenaikana alkaa jätevedenpuhdistamon käyttöikä päättymään ja puhdistamolle tulee laatia riittävät saneeraustoimet. Tällöin puhdistamon toiminta suunnitellaan ja mitoitetaan puhdistamon ympäristöluvan ja ennustettujen jätevesimäärien perusteella.

LAPELY/2454/2024

14.11.2024

ELY-keskus toteaa, että osayleiskaavassa esitetyt toimet jätevedenpuhdistamon toiminnan parantamisesta ja puhdistamon saneerauksesta tulisi lisätä toimenpidesuunnitelmaan. Lisäksi toimenpiteisiin tulisi lisätä toimet viemäriverkoston kunnossapidon ja vuotovesien suunnitelmallisen vähentämisen osalta.

Ottaen huomioon edellä lausuttu ja toimenpidesuunnitelmassa esitetyt toimet, ELY-keskus yhtyy Natura-arvioinnin johtopäätökseen siitä, ettei kaavahankkeilla ole todennäköisesti merkittävästi heikentäviä vaikutuksia alueen luontotyypeihin Fennoskandian luonnontilaiset jokireitit, Tunturijoet ja purot tai Pikkujoet ja purot. Myös suojeluperusteena olevan saukon osalta voidaan todeta, ettei merkittäviä heikentäviä vaikutuksia aiheudu.

Yhteisvaikutukset

Yhteisvaikutuksilla tarkoitetaan Natura-arvioinnin yhteydessä kaikkia niitä vaikutuksia, jotka kohdistuvat samaan suojeluperusteeseen riippumatta siitä missä Natura-alueen osissa, milloin ja millä tavalla vaikutukset ilmenevät. ELY-keskus toteaa, että yhteisvaikutukset on arvioinnissa tunnistettu hyvin, mutta vaikutusarviointi on jäänyt yleiselle tasolle poronhoidon, mittarituhojen ja jätevesien osalta.

ELY-keskus toteaa, että Natura-arvioinnissa on tunnistettu nyt vireillä olevien kaavojen lisäksi hyvin voimassa olevien kaavojen mahdollistama käyttämätön rakennusoikeus. Asukasmäärän kasvu olisi noin 150-prosenttinen ja kävijämäärän kasvu lähes 50-prosenttinen, jos kaikki kaavat toteutetaan täysmääräisesti. Kävijämäärien kasvu Natura-alueilla kaavojen mahdollistaman lisärakentamisen seurauksena on karkean arvion mukaan 50 prosenttia. Lievennystoimenpiteissä on keskitytty kaavojen aiheuttamien eroosio-, häiriö- ja jätevesivaikutuksiin, minkä ELY-keskus näkee asianmukaisena.

Porolaidunuksen vaikutukset luontotyypeihin Tunturikoivikot ja Lehdot on merkittävä, kuten Natura-arvioinnissakin on todettu. Mallan Natura-alueella 250 hehtaarin alueella luontotyytit on luokiteltu luokkaan ei-merkittävä. Erinomaisessa kunnossa olevia tunturikoivikoita ei ole enää lainkaan. Saanan luonnonsuojelualueen Natura-alueella erinomaisessa tai hyvässä kunnossa olevia tunturikoivikoita on enää 40%, loput 60% on luokiteltu merkittäväksi. Lisäheikentyminen kävijämäärien kasvun vuoksi on todennäköistä, kuten Natura-arvioinnissakin on todettu. ELY-keskus kiinnittää huomiota siihen, että lieventämistoimenpiteissä on huomioitu pääasiassa retkeilyn heikentämät luontotyytit, eikä sillä ole vaikuttavuutta porolaidunuksen aiheuttamiin heikennyksiin.

Lieventävät toimenpiteet

Kuten Natura-arvioinnissa on todettu, lieventävät toimenpiteet ovat välttämättömiä merkittävien heikentävien vaikutusten ehkäisemiseksi Mallan ja Saanan luonnonsuojelualueen Natura-alueilla.

LAPELY/2454/2024

14.11.2024

Toimenpidesuunnitelmassa on esitetty toimenpiteitä Mallan Natura-alueella luontotyypeille Tunturikoivikot (9040), Lehdot (9050), Tunturikankaat (4060), Huurresammallähteet (7220), Tuntureiden kalkki- ja virtavesivaikutteiset sara- ja vihviläkasvustot (7240) sekä Tunturijoet ja purot (3220). Toimenpiteet koskevat opastusta, opasteita, reittirakenteiden uusimista ja esteaitoja.

Saanan luonnonsuojelualueella lieventävät toimenpiteet koskevat Lähteitä ja lähdesoita (7160), Huurresammallähteitä (7220), Tuntureiden kalkki- ja virtavesivaikutteisia sara- ja vihviläkasvustoja (7240) ja pahtahietaorvokkia. Toimenpiteet sisältävät opastusta, opastauluja, puupitkoksia, uutta reittilinjausta, liikkumisrajoitusta lehtojen suojelualueella sekä opastauluja pahtahietaorvokin elinympäristöjen suojelemiseksi.

ELY-keskus toteaa, että edellä mainitut toimenpiteet ovat erittäin tarpeellisia ja kohdistuvat luontotyyppeihin, joille voi aiheutua merkittäviä heikentäviä vaikutuksia joko yksin lisääntyvän virkistyskäytön tai yhdessä porolaidunnuksen kanssa.

ELY-keskus toteaa lisäksi, että Mallan luonnonpuiston järjestyssääntöjen mukaan Metsähallitus voi tarvittaessa rajoittaa porojen laidunnusta luonnonpuistossa. Rajoittamiselle on selkeästi tarvetta mm. luontotyyppien Tunturikoivikot ja Lehdot osalta. Tiivistyvän rakentamisen myötä vaikutusten seuranta myös Saanan luonnonsuojelualueella suojeluperusteiden osalta on välttämätöntä.

Tornionjoen ja Muonionjoen vesistöjen Natura-alueen osalta toimenpidesuunnitelmassa lieventäviksi toimiksi on kirjattu riittävä ja käyttöpaineeseen sopeutettu jätevedenkäsittely, jonka ELY-keskus näkee erittäin tärkeäksi. Lisäksi toimenpiteinä on ympäristöystävällisten ja vettä säästävien ratkaisujen suosiminen uudisrakentamisessa sekä "Vesihuollon järjestämisen yleissuunnitelman" laadinta ja toteuttaminen. Hulevesien hallitsemiseksi yleiskaavaan esitettyä kaavamääräystä ELY-keskus pitää tarpeellisenä.

ELY-keskus toteaa, että osayleiskaavassa esitetyt toimet jätevedenpuhdistamon toiminnan parantamisesta ja puhdistamon saneerauksesta tulisi lisätä toimenpidesuunnitelmaan. Lisäksi toimenpiteisiin tulisi lisätä toimet viemäriverkoston kunnossapidon ja vuotovesien suunnitelmallisen vähentämisen osalta.

Seuranta

Natura-arvioinnissa seurannalla varmistetaan lieventävien toimenpiteiden täytäntöönpanon onnistuminen (Euroopan Komissio 2021). Seuranta on kohdennettava niihin suojeluperusteisiin, joiden heikentyminen on poissuljettu lieventävillä toimenpiteillä.

Natura-arvioinnista tai siihen liittyvästä toimenpidesuunnitelmasta ei käy ilmi, millaisia järjestelyjä otetaan käyttöön esitettyjen toimenpiteiden vaikuttavuuden seuraamiseksi. Koska kaavojen toteutusaste on sidottu lieventävien toimenpiteiden toteuttamiseen, ELY-keskus edellyttää, että seurantamenettelyä täsmennetään. Näin varmistetaan, että

LAPELY/2454/2024

14.11.2024

toimenpidesuunnitelman vaikutukset ovat sellaiset, kuin niiden on arvioitu olevan ja lieventämistoimenpiteet toimivat kuten on suunniteltu.

Epävarmuutta vaikutusten lieventämiseen aiheuttaa etenkin Metsähallitukselle osoitettujen vuosittaisten resurssien riittävyys. Mikäli merkittävästi heikentäviä vaikutuksia suojeluperusteena oleviin luontotyyppeihin tai lajeihin ilmenee, tulee myös rakentamisen määrää suhteuttaa siten, ettei Natura-alueiden koskemattomuus vaarannu.

Yhteenvedo Natura-arvioinnin asianmukaisuudesta

Luonnonsuojelulain 35 §:n mukaisen arviointi- ja lausuntomenettelyn tehtävänä on tuottaa objektiivista tietoa viranomaiselle sen varmistamiseksi, että hanke ei yksin tai yhdessä muiden hankkeiden tai suunnitelmien kanssa merkittävästi heikennä Natura-alueen suojelun perusteena olevia luonnonarvoja. Siten arviointi muodostaa perustan sille, voidaanko hanke tai suunnitelma hyväksyä vai ei.

Luontodirektiivin 6 artiklan 3 kohdan mukaan toimivaltaiset viranomaiset voivat antaa hyväksyntänsä suunnitelmalle tai hankkeelle vasta varmistuttuaan siitä, ettei suunnitelma tai hanke vaikuta kyseisen Natura-alueen koskemattomuuteen. Silloin kun Natura-arviointi on asianmukaisesti suoritettu sisältäen asianmukaisen yhteisvaikutusten tarkastelun, jossa myös epäsuorat vaikutukset on tarkasteltu, ja sen lopputulos on, että merkittävä heikentyminen jokaisen suojeluperusteen osalta voidaan sulkea pois, voidaan samalla todeta, että alue pysyy luontodirektiivin tarkoittamassa mielessä koskemattomana (Euroopan Komissio 2019).

ELY-keskus toteaa, että huomioiden edellä lausuttu, voidaan Natura-arviointia puutteista huolimatta pitää riittävänä ja täyttävän siten myös asianmukaisen arvioinnin kriteerit.

Yhteenvedona ELY-keskus toteaa, että suunniteltu toiminta ei yksin, eikä yhdessä muun toiminnan kanssa vaikuta haitallisesti Mallan, Saanan luonnonsuojelualueen tai Tornionjoen ja Muonionjoen vesistöjen koskemattomuuteen, kun kaavojen toteuttamisessa huomioidaan tässä lausunnossa esitetyt sekä toimintasuunnitelmassa asetetut lieventävät ja ehkäisevät toimenpiteet.

Tiivistelmä Natura-lausunnon keskeisestä sisällöstä

Arvioinnissa tunnistettiin toteuttavien kaavojen pääasialliseksi vaikutusmekanismiksi maaperän eroosioituminen Natura-alueilla sijaitsevien reittien läheisyydessä. Jätevesikuormituksen kasvaminen vaikuttaa Tornionjoen ja Muonionjoen vesistön Natura-alueeseen. Yhteisvaikutuksista merkittävin on pitkään jatkunut porojen ylilaidunnus, mikä on heikentänyt Mallan ja Saanan luonnonsuojelualueen Natura-alueiden eräitä luontotyyppejä laajalta alueelta.

Arvioinnin perusteella haitallisia vaikutuksia voidaan lieventää toimenpidesuunnitelman mukaisilla toimenpiteillä siten, ettei Saana- ja Pohjois-Kilpisjärven asemakaavasta tai Kilpisjärven osayleiskaavasta aiheudu

LAPELY/2454/2024

14.11.2024

merkittävästi heikentäviä vaikutuksia arvioitujen Natura-alueiden suojeluperusteena oleville luontotyypeille, lajistolle tai Natura-alueiden eheydelle.

ELY-keskuksen näkemyksen mukaan arvioinnissa on joitakin puutteita ja epätarkkuuksia, mutta näitä ei katsota arvioinnin tulosten kannalta olennaisiksi. ELY-keskus toteaa, että suunniteltu toiminta ei yksin, eikä yhdessä muun toiminnan kanssa vaikuta haitallisesti Mallan, Saanan luonnonsuojelualueen tai Tornion ja Muonionjoen vesistön koskemattomuuteen, kun huomioidaan tässä lausunnossa todettu ja toimintasuunnitelmassa esitetyt lieventävät toimenpiteet. ELY-keskus edellyttää, että seurantamenettelyä täsmennetään. Näin varmistetaan, että toimenpidesuunnitelman vaikutukset ovat sellaiset, kuin niiden on arvioitu olevan ja lieventämistoimenpiteet toimivat kuten on suunniteltu.

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty viraston sähköisessä asianhallintajärjestelmässä. Asian on esitellyt [ylitarkastaja Marjut Kokko](#) ja ratkaissut [Yksikönpäällikkö Jari Pasanen](#). Asian käsittelyyn on osallistunut ylitarkastaja Paula Tarkka (jätevedet).

Tiedoksi

Enontekiön kunta, kirjaamo
Metsähallitus, kirjaamo

Tämä asiakirja LAPELY/2454/2024 on hyväksytty sähköisesti / Detta dokument LAPELY/2454/2024 har godkänts elektroniskt

Ratkaisija Pasanen Jari 15.11.2024 13:16

Esittelijä Kokko Marjut 15.11.2024 13:15